

Iskolatörténet-írásunk új ösvényén

*Róth Edith: Százéves az állami kő- és agyagipari szakiskola.
Fejezetek Székelyudvarhely ipari szakoktatásának múltjából.
Készült Székelyudvarhelyen az INFOPRESS Rt.-nél [1993]. 118 lap.*

Szaporodnak könyvespolcaink a féltett örökségünknek tudott iskoláink múltját bemutató könyvek. Műfajukat, témakezelésüket és minőségüket tekintve változatos a kínálat. Akad közöttük kiváló forráspublikáció, melynek információit időtlen időnkig használhatja majd a késői maradék is; vannak kötetek, melyekben a szubjektív hang, a többékevésbé nosztalgikus emlékezés az uralkodó elem, és bizony akadnak olyanok is, melyek pusztán megismétlik jóval előttünk járt nemzedékek, elsősorban a millennium koriak iskolájuk történetéhez fűződő mondandóját. Az előttünk fekvő új kötetek legtöbbje nagynevű erdélyi felekezeti iskolák múltját idézi meg. Most nem ezekkel akarunk foglalkozni (már csak azért sem, mert egyikben-másikban e sorok írójának is olvasható írása), hanem szeretnők kiemelt hangsúllyal méltatni azt a kiadványt, melynek tárgya is eltér a sokszázados múltú iskolákétól, mivelhogy a benne bemutatott intézet szoros összefüggésben van az erdélyi városok XIX. század végi iparosodási folyamatával.

Azok a kiváló nevelésügyi szakemberek, akik Eötvös József, Trefort Ágoston kezdeményezéseihez igazodva, a szabadelvűség szellemében igyekeztek átalakítani a magyar iskolahálózatot, bölcsen számba

vették a különböző természeti sajátosságú és történelmi adottságú tájegységek nevelési intézmény-szükségeit, és ennek megfelelően döntöttek arról, hogy hol, milyen iskolát nyissanak. Így a magyar tanügykormányzat megfontolt döntése nyomán került sor arra, hogy 1893-ban Székelyudvarhelyre olyan tanintézetet telepítettek, amelynek az lett a rendelt hivatása, hogy a kő- és agyagipar számára készítsen fel korszerű ismeretekkel felvértezett iparosembereket.

A könyv szerzője már munkája kezdetén pontosan felmérte, hogy milyen terjedelmű információs anyagot kell felkutatnia, azt hogyan kell elrendeznie és miképpen kell összpontosítani figyelmét mondandója lényegére, nevezetesen arra, hogy egy százasztendős ipari szakiskola milyen úton-módon jutott ember- és környezetformáló funkcióhoz egy székely tájegységben.

Csak dicsérhetjük a szokványosnál sokkal szélesebb kitekintésű helyzetelemzést, melyből az olvasó megtudhatja, hogy a történelmi Erdély területén 1886-ban Kolozsvárott fa- és fémipari, 1892-ben Marosvásárhelyen fa-, fém- és agyagipari, 1893-ban Székelyudvarhelyen (az éppen szóban forgó) kő- és agyagipari, 1894-ben Zalatnán kőfaragó és kőcsiszoló, 1895-ben Nagyszebenben bőr- és cipészipari,

SZEMLE

1896-ban Brassóban fémipari szakiskola kezdte el a működését.

A könyv szerzője jó érzékű helytörténészként nyitját keresi annak is, hogy városában miért éppen agyag- és kőiparra szakosított iskolát alapítottak. Visszanyúlhatna ugyan a középkorig, hogy régészeti bizonyosságokat sorakoztasson fel a környék agyagművességének korán feltűnedező rangos mivoltára, de szigorúan neveléstörténeti tárgyára összpontosítva figyelmét, beéri annyival, hogy az iskola alapítása időpontjának helyzetét veszi számba: ismerteti, hogy a közigazgatási átszervezés után (amikor a régi székely székekből megyék lettek) Udvarhely, Csík és Háromszék megye területén hány ember, illetőleg család élt meg a fazekasságból és a kőfaragásból. Föltérképezi ugyanakkor a helyi nyersanyagforrások teherbíró képességét is.

A könyvet író tanár, leleményesen érvényesítve mentalitástörténeti szempontokat, azt a folyamatot is nyomon követi, hogy a kenyerét két kezével kereső székely ember a reformkortól kezdődően miképpen barátkozott meg az iparosítás gondolatával s vált idővel szakértelmére büszke mesterré. Jól járja körül azt a kérdést is, hogy sok csetlés-botlás után a székelység is lassan ráléphetett arra az útra, mely a kézműipartól a gyáripár felé vezetett. Az udvarhelyi iskolaalapítás évében az intézet célját így írják körül: „Szakképzett iparossegédek nevelésével Székelyudvarhely város és vidéke kő- és agyagiparának fejlesztése. Ennél fogva felkarolja a kőfaragó, fazekasság és kályhakészítési ágakat, s ehhez képest nyújtja azon elméleti és gyakorlati ismereteket, melyekre a kő- és agyagipar terén működő művelt iparosoknak szükségük van.” Húsz év múlva aztán új felismerésekkel bővül az imént idézett cél: „nem elég az, hogy a szakiskolák tanult, intelligensebb munkásokat neveljenek ... fontos célja kell hogy legyen az iskolának az, hogy olyan munkásokat képezzen a gyáripár számára, akiket idővel a vezető állások betöltésére lehet használni”.

A könyv megismerteti az iskola belső mikrovilágának fejlődésével, a tanműhelyek légkörével, bemutatja a szakmai-nevelő munkában a történelmi változások következtében beálló módosulásokat, így azt is, hogy az iskola homlokzatára új elnevezés kerül az 1936/37-es tanévben: Gimnaziu Industrial de Băietii din Odorhei. A negyvenes években viszont új tagozatokkal bővül az iskola. Az 1941/1942-es tanévben I. asztalos (épület-, bútor-, mintaasztalos, mintakészítő), II. sokszorosító, faszobrász, fametsző, fasztergályos, III. fazekas és cserépkályha-készítő szakmát tanulhatnak az iskola növendékei. Egy évvel később bevezetik a villanyszerelő szakot is.

Olvasmánynak is kitűnően sikerült fejezetei a könyvnek azok a lapjai, melyek az iskola szervezeti rendjét, az elméleti és gyakorlati oktatás arányait, a tanműhelyek különleges szerepét és egy sereg jeles képességű és jó emlékezetet maga után hagyó pedagógus személyiséget mutatnak be. A jól megírt kis portrékból az olvasó elé sorakozik eddig névtelenségbe alámerült, istenáldotta nevelő tehetségek három-négy nemzedéke.

Hogy milyen rangja volt ennek az iskolának, milyen képességű és hivatástudatú tanárok tanítottak benne, megtudhatjuk abból a felsorolásból, mely a különböző viláckiállításokon díjat nyert, a tanműhelyekben készült munkákat állítja elénk. Olyan darabok kerültek a párizsi, bruxelles-i, torinói viláckiállításra, melyekből egyeseket a nemzetközi zsűri „Grand Prix”-vel, másokat arany-, illetőleg ezüstéremmel jutalmaztak.

Jó szemléltetőanyag, statisztikák, táblázatok, fényképek mutatják be, hogy az iskola hova jutott fejlődése rendjén az elmúlt években, és holtait éppen ma. Ez utóbbihoz csupán annyit fűznék hozzá, hogy ahol olyan tanárok tanítanak, mint ennek a könyvnek a szerzője, arra az iskolára nyugodt lelkiismerettel rábízhadják a székely szülők gyermekeiket.

E jól sikerült iskolatörténet íróját külön is köszöntjük mint az értekező prózában jártas tollforgatót. Vajha példája ragadós lenne!

Benkő Samu